

Temanotat

**Tsjetsjenia: Kvinner i dagens
Tsjetsjenia**

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) skal som faglig uavhengig enhet innhente og analysere informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet, Utlendingsnemnda og Justis- og beredskapsdepartementet til enhver tid har behov for kunnskap om for å kunne løse sine oppgaver.

Landinfos rapporter og temanotater er basert på opplysninger fra både offentlige og ikke offentlige kilder. Opplysningene er innsamlet og behandlet i henhold til kildekritiske standarder. Kilder som av ulike grunner ikke ønsker å bli offentliggjort, er ikke nevnt ved navn.

Opplysningene som blir lagt fram i rapportene og temanotatene, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos rapporter og temanotater er heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som rapportene omhandler.

© Landinfo 2012

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarfremstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.

Alle henvendelser om Landinfos rapporter kan rettes til:

Landinfo
Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon

Storgata 33 A

Postboks 8108 Dep

N-0032 Oslo

Tel: 23 30 94 70

Fax: 23 30 90 00

E-post: landinfo@landinfo.no

www.landinfo.no

Temanotat **Tsjetsjenia: Kvinner i dagens Tsjetsjenia**

SUMMARY

The influence of adat and also partly the islamization in Chechnya during the regime of President Ramzan Kadyrov seems to have changed the situation of Chechen women to a more difficult one. The two Chechen wars have influenced the family-pattern and made women more vulnerable. Very few women seek protection from the authorities after being victims of violence. The authorities do not give women the protection they need.

SAMMENDRAG

Praktiseringen av adat og islam i Tsjetsjenia under president Ramzan Kadyrovs styre synes å ha gjort tsjetsjenske kvinners situasjon vanskeligere. Krigene i Tsjetsjenia har også påvirket familiestrukturene og gjort kvinners situasjon mer sårbar. Svært få kvinner oppsøker myndighetene når de utsettes for overgrep, og myndighetene gir heller ikke kvinnene den beskyttelsen de trenger.

INNHold

1. Innledning	5
2. Kort om russisk lov, adat og sharialovgivning	5
2.1 Forholdet mellom russisk lov, islam og tradisjonelle verdier	6
3. Islamisering og styrking av tradisjonelle verdier	7
3.1 President Kadyrovs dydskampanje	7
3.2 Utdannelse og jobb	7
3.3 Klesdrakt	8
3.4 Fysiske overgrep	9
3.4.1 Drap/æresdrap	9
3.4.2 Paintballangrep	11
4. Enslige kvinners posisjon i samfunnet	11
5. Vold i hjemmet og mulighet for bistand	13
5.1 Voldtekt	14
6. Giftermål og skilsmisse	15
6.1 Aldersgrense	15
6.2 Registrert ekteskap	15
6.3 Muslimske ekteskap	15
6.4 Brudarov	16
6.4.1 Anmeldelse av brudarov	17
6.5 Tvangsekteskap	18
6.6 Polygami	18
6.7 Skilsmisse	19
7. Barnefordeling etter skilsmisse/død	19
8. Referanser	21
8.1 Skriftlige kilder	21
8.2 Muntlige kilder	23

1. INNLEDNING

Notatet gir en redegjørelse for kvinners situasjon i Tsjetsjenia og de endringene som har skjedd for den kvinnelige delen av befolkningen etter at Ramzan Kadyrov ble president i 2007. Det er gjengs oppfatning at kvinners situasjon i Tsjetsjenia har endret seg i negativ retning. Notatet forsøker å beskrive kvinners situasjon i dag og hvordan endringene gir seg utslag.

Notatet gir først en kort redegjørelse for de rettsanordningene som er i bruk i Tsjetsjenia og ser videre på hvordan president Kadyrovs styrking av nasjonale verdier gjennom "adat" og delvis gjennom islam har påvirket kvinners situasjon. Notatet tar for seg kvinners mulighet til å få beskyttelse av myndighetene ved overgrep og hvorvidt kvinnerelaterte saker får gjennomslag i rettsapparatet. Videre beskriver notatet regler for giftermål og skilsmisse.

Notatet baserer seg på skriftlige kilder fra blant annet menneskerettighetsorganisasjoner og nyhetsbaser. Mye av informasjonen er også innhentet på flere informasjonsinnhentingsreiser til Nord-Kaukasus og Moskva, siste reise var i november 2011. Kvinners situasjon i Tsjetsjenia under Kadyrovs regime var et av de temaene som ble tatt opp med en rekke aktuelle samtalepartnere.

Notatet tar for seg forholdene i Tsjetsjenia, men mange av de forholdene som beskrives er også gjeldende for Ingusjetia. Dette gjelder særlig kapitlet om kvinners mulighet til å få beskyttelse, og også kapitlene om giftermål og barnefordeling.

2. KORT OM RUSSISK LOV, ADAT OG SHARIALOVGIVNING

Russisk føderal lov gjelder også i Tsjetsjenia. I tillegg til russisk føderal lov spiller både adat og sharia en viktig rolle. President Ramzan Kadyrov legger vekt på viktigheten av å respektere russisk lov. Samtidig henviser han til betydningen av islam og til tsjetsjensk tradisjon (Kaliszewska 2010).

Adat er en type sedvanerett, og er detaljerte leveregler eller regler for sosiale vaner og skikker. Adat spiller en sentral rolle i tsjetsjenernes levemåte. Adat er stort sett felles for alle tsjetsjenere, uavhengig av klantilhørighet. Adat finnes for nær sagt enhver sosial sammenheng i Tsjetsjenia og regulerer forholdet mellom mennesker. Gjennom århundrer har disse hverdagsreglene blitt overført fra generasjon til generasjon (Landinfo 2008). Adat har oppstått i Tsjetsjenia i fraværet av en statlig makt i form av et lovverk. Heller ikke religion fikk et solid fotfeste i Tsjetsjenia. Adat har derfor vært benyttet som et rammeverk for gjensidige relasjoner innad i samfunnet (Souleimanov 2003).

Den islamske sharialovgivningen har også betydning i det tsjetsjenske samfunnet. Majoriteten av tsjetsjenere er sunnimuslimer og tilhører sufiretningen innenfor sunniislam. Sufiretningen inneholder blant annet elementer av mystisisme.

Sufiretningen står i motsetning til de tsjetsjenske opprørernes praktisering av islam. De fleste opprørerne representerer salafiretningen¹ innenfor sunniislam.

2.1 FORHOLDET MELLOM RUSSISK LOV, ISLAM OG TRADISJONELLE VERDIER

Formelt sett har de russiske føderale lovene forrang over adat og sharia, men i realiteten er både adat og sharia vel så viktig i Tsjetsjenia.

Ifølge flere kilder (NGO i Groznyj, intervju juni 2009; Internasjonal humanitær organisasjon, intervju i Groznyj november 2011) har rettssystemet og rettsstaten i Tsjetsjenia reversert etter Sovjetunionens fall. Under Sovjetunionens tid hadde tsjetsjenske kvinner beskyttelse gjennom russisk lovverk. Denne beskyttelsen har gradvis blitt borte etter at adat og sharia har øket sin innflytelse.

Det synes noe uklart hvorvidt det er islam eller kun lokale tradisjoner som har blitt styrket under president Ramzan Kadyrovs styre. Mye tyder på at det kan være begge deler. Lynn Berry (2009) skriver at Ramzan Kadyrov skaper et enevelde der russisk lov ikke lenger gjelder. Berry hevder at Kadyrov driver en kampanje for å innføre islamistiske verdier og styrke de tradisjonelle normene i et muslimsk Tsjetsjenia.

Den finsksvenske forfatteren og journalisten Anna-Lena Laurén skriver at det først og fremst er kvinner som blir påvirket av myndighetenes utnyttelse av islam i politiske formål. Hun ser imidlertid ikke noen dyptgående islamisering av Tsjetsjenia. Tvert imot mener hun at endringene for kvinnene er Ramzan Kadyrovs måte å bygge opp en nasjonal identitet på (Laurén 2009, s. 44).

Når det gjelder forholdet mellom adat og sharia, skriver Aleksandr Khalmukhamedov (2000):

Chechen society is patriarchal and traditional; the norms of the common law (Adat) coexist with the adopted Islamic norms of the Shariah. Together they form the backbone of society.

Det er ifølge en NGO i Groznyj (intervju, juni 2009) ikke entydig hva som har størst betydning i det tsjetsjenske samfunn av sharia og adat. Organisasjonen opplyste imidlertid at russisk lov er det eneste som kan beskytte kvinner. En velinformert kilde i Nord-Kaukasus (e-post, juni 2010) mente at sharia har fått større og større innvirkning i Tsjetsjenia og at adat har måtte vike for sharia, men at særlig bryllupstradisjonene følger adat. Kaliszewska (2010) hevder at i familiesaker som ekteskap og skilsmisse spiller sharialovgivning en større rolle enn adat.

Det kan tyde på at både sharia og adat går om hverandre og at det er ulike syn på hva som spiller størst rolle i samfunnet. Både sharia og adat har i praksis forrang for russisk lov. Kaliszewska (2010, s. 77) peker på at den tsjetsjenske republikken i realiteten befinner seg utenfor russisk rettsorden, selv om den teoretisk befinner seg innenfor.

Kaliszewska (2010, s. 90) trekker imidlertid også frem hvordan mange års sovjetstyre har påvirket samfunnet, og viser til at denne innflytelsen fortsatt er sentral i forholdet mellom kvinne og mann, også 20 år etter Sovjetunionens fall.

¹ Salafister betegner en ortodoks og fundamentalistisk sunniislamisk retning. Salafistene ønsker å praktisere islam slik den var på Mohammeds tid (Wikipedia).

3. ISLAMISERING OG STYRKING AV TRADISJONELLE VERDIER

3.1 PRESIDENT KADYROVS DYDSKAMPANJE

Ramzan Kadyrov har siden 2006, fra før han ble president, drevet en såkalt dydskampanje for kvinner. Kadyrov har ved en rekke anledninger kommet med offentlige uttalelser hvor han har tatt til orde for at kvinner skal oppføre seg sømmelig og holde seg til den tradisjonelle rollen (Human Rights Watch 2011). Ifølge kilder som har uttalt seg til Landinfo under informasjonsheftingsreiser til Nord-Kaukasus i 2009 og 2011, har Kadyrovs uttalelser om kvinner satt kvinnene tilbake hva gjelder selvstendighet og posisjon i samfunnet. Mange hevdet at kvinnene i Tsjetsjenia har mistet den friheten de tidligere hadde. En representant for en internasjonal humanitær organisasjon i Vladikavkaz opplyste til Landinfo i 2009 at Kadyrov lager sine egne regler og regulerer det tsjetsjenske samfunnet ved å innføre tradisjonelle islamske verdier som ikke har vært praktisert i Tsjetsjenia på svært mange år. Disse verdiene har stor innvirkning på kvinners situasjon.

Flere kilder (Internasjonal humanitær organisasjon i Vladikavkaz, juni 2009; Internasjonal organisasjon i Nord-Kaukasus, juni 2009) opplyste at det har blitt "middelalderstilstander" i Tsjetsjenia, og at det ikke er noen tradisjon for at tsjetsjenske kvinner skal ha det på denne måten. Det er både unaturlig og fremmed for unge tsjetsjenske kvinner å forholde seg til den islamiseringen som har skjedd, ifølge disse representantene. Kildene viste til at tsjetsjenske kvinner på mange måter pleide å være som europeiske kvinner. Kildene mente at religionen har satt kvinner tilbake og gjort dem underlegne menn og at dette er noe som har skjedd de siste årene.

3.2 UTDANNELSE OG JOBB

Det er et stort gap i utdannelsesnivået mellom den eldre og den yngre befolkningen i Nord-Kaukasus. Personer på 50–60 år er jevnt over velutdannet og mange har reist mye i forbindelse med profesjon og jobb. Unge personer på 18–25 år, og spesielt kvinner, reiser derimot sjelden ut av sitt område. Mange av dem har ikke fullført videregående skole. Få jenter fra distriktene eller tettstedene studerer på Universitetet, ifølge Kaliszewska (2010). Kaliszewska viser til kvinner som har jobb som servitører, kasinoarbeider etc. blir regnet som "tilgjengelige" (available). Disse kvinnene er heller ikke vel ansett som kandidater for ekteskap, bortsett fra å bli ektefelle nummer to. Ifølge Kaliszewska (2010, s.93-94) er det i dag mange kvinner som i ikke har. Dette står i kontrast til sovjettiden da kvinner var i lønnet arbeid. Tsjetsjenske kvinner som er ansatt i NGOer og kvinner som er aktive i arbeidslivet er enten ugifte kvinner, enker eller skilte.

Ifølge Kaliszewska blir kvinner som vier sitt arbeid til hjemmet i dag høyt verdsatt.

Ifølge en representant for en internasjonal organisasjon i Nord-Kaukasus så viser en undersøkelse om kjønnsbasert vold i Tsjetsjenia, Ingusjetia og Dagestan imidlertid at kvinner utgjør majoriteten av hovedforsørgerne i hele området. I urbane strøk i Tsjetsjenia synes det å vær mer likhet mellom kjønnene når det gjelder inntektsbringende arbeid, mens det i rurale strøk er kvinnene som bringer inntekter til familien (e-post, februar 2009).

Ifølge en NGO i Groznyj er det generell mangel på jobbmuligheter. Utdannede kvinner i Tsjetsjenia i dag forblir uten jobb. Det eksisterer ikke jobber for alle. Noen svært få kvinner har høye posisjoner i arbeidslivet. Dette er kvinner som er spesielt ressurssterke (intervju, juni 2009).

En representant for en internasjonal organisasjon i Nord-Kaukasus (intervju i Nord-Kaukasus, juni 2009) viste til et eksempel som illustrerer hvordan kvinner i Tsjetsjenia ikke oppmuntres til utdanning. Et utdanningsstipend inkludert et studieopphold i England og Frankrike skulle gis til 60 studenter ved universitetet i Groznyj. Av de 60 kandidatene ble det kun trukket ut to kvinner.

Flere kilder har gitt uttrykk for at kvinner i Tsjetsjenia har vært mer likestilte tidligere.

3.3 KLESDRAKT

Tsjetsjenere legger vekt på å kle seg pent og elegant (Laurén 2009, s. 35; Kaliszewska 2010 s. 92). Klær og smykker er bevis på sosial status i Kaukasus. Å gå med blankpussede sko er også viktig. Tsjetsjenske kvinner bruker skjørt, i forskjellige lengder, men sjelden miniskjørt. Det er svært sjelden å se en tsjetsjensk kvinne bruke bukser.

Sømmelig klesdrakt for kvinner har vært en merkesak for president Kadyrov i hans anstrengelser for å styrke kvinnelig moral i Tsjetsjenia (Human Rights Watch 2011).

Høsten 2007 annonserte Kadyrov offentlig, også på fjernsyn, at alle kvinner som jobbet for statsinstitusjoner måtte bære hodeplagg. Han la til at han ønsket en øyeblikkelig virkning av sitt ønske (Human Rights Watch 2011). Kadyrovs påbud² om klesdrakt blir hyppig nevnt når kilder skal gi eksempler på hvordan tsjetsjenske kvinners tilværelse har blitt endret etter at president Ramzan Kadyrov kom til makten. Det er ingen offisiell kleskode for kvinner i Tsjetsjenia. Men Kadyrovs uttalelser har ført til at kleskoden gjennomføres av myndighetene ved lærestedene og i offentlige bygninger.

Caucasian Knot har skrevet om en russisk lærer og en student som måtte forlate undervisningsrommet på universitetet etter at en inspektør oppdaget at ikke alle de tilstedeværende brukte hodetørklær (Abubakarov 2007)

Etter at Human Rights Watch ga ut rapporten "You dress according to their rules" i 2011, måtte Kadyrov annonsere på fjernsyn at det ikke var hijabtvang i Tsjetsjenia. Han oppfordret imidlertid samtidig kvinner til å holde på tsjetsjensk kultur og ba menn sørge for anstendig oppførsel hos sine koner, døtre og søstre.

Human Rights Watch (telefonintervju, februar 2009) har uttalt at Ramzan Kadyrovs innføring av hodeplagg på offentlig sted er et uttrykk for islamisering av det tsjetsjenske samfunnet. Kaliszewska (2010, s. 93) peker imidlertid på at Kadyrovs kleskode kan ses som en måte å bringe tsjetsjenske tradisjoner tilbake til Tsjetsjenia. Kaliszewska viser til tsjetsjensk tradisjon som har gått tapt som et resultat av de to tsjetsjenske krigene og at kvinner i Tsjetsjenia har blitt de første ofre for "retur" til tsjetsjenske tradisjoner. Kaliszewska opplyser at mange i Tsjetsjenia, inkludert

² Påbudet er ikke skrevet ned i lovs form. Det er en uskreven regel (Human Rights Watch 2011).

kvinner, støtter Kadyrovs holdning og ser positive verdier hos Kadyrov og i hans handlinger.

Ifølge en velinformert kilde fra Nord-Kaukasus (e-post, april 2011) har mange kvinner tradisjonelt brukt et tynt hårbånd. Større hodeplagg ble vanligvis kun brukt av eldre kvinner, mens unge, ugifte kvinner vanligvis gikk uten hodeplagg. Dette bekreftes av den finsksvenske forfatteren Anna-Lena Laurén som skriver at tsjetsjenske kvinners måte å kle seg på har endret seg. Hun viser til at mange tsjetsjenske kvinner inntil de siste årene faktisk har gått uten noen form for hodeplagg (Laurén 2009, s. 43).

Laurén (2009, s. 44) skriver om kvinner uten hodeplagg som ifører seg skaut når de går inn i offentlige bygninger. Landinfo har gjennom opphold i Groznyj under tjenestereise i november 2011 ved selvsyn sett det samme.

Gjennom samtaler med tsjetsjenske kvinner i Tsjetsjenia (Internasjonal humanitær organisasjon, Groznyj november 2011) synes det ikke som bruken av hodeplagg i seg selv oppfattes som avskrekkende, men mer at andre, dvs. president Kadyrov, skal bestemme at kvinner bør bære hodeplagg oppfattes som krenkende.

Ramzanka er det nye ordet for hodeplagg som brukes av mange kvinner i Tsjetsjenia. Kilder Landinfo snakket med (Internasjonal humanitær organisasjon i Groznyj intervju november 2011) opplyste at ordet ramzanka brukes for å blidgjøre presidenten. Skjerfet danderes som bokstaven P (som er den russiske bokstaven R og som her står for Ramzan). Ifølge en representant for en NGO (intervju i Groznyj, november 2011) er det lettere for kvinner å få jobb hvis de bruker ramzanka. Ved å bruke ramzanka viser kvinner at de innordner seg, noe som gir dem fordeler.

Skjerfet som brukes av tsjetsjenske kvinner må ikke forveksles med salafihijab som dekker alt hår og også halsen. Noen få kvinner bruker salafihijab, men det er ikke særlig utbredt. Bruk av salafihijab kan vekke mistanke om at kvinnene tilhører salafi retningen innenfor sunniislam.³

3.4 FYSISKE OVERGREP

3.4.1 Drap/æresdrap

Det å begå overgrep mot en kvinne i Tsjetsjenia er ikke vel ansett. Kvinner blir ansett som ærbare og skal dermed ikke legges hånd på.

Hvorvidt tsjetsjenske kvinner kan være utsatt for overgrep grunnet tilknytning til opprørsbevegelsen i form av egen aktivitet eller som familiemedlem, er omtalt i andre av Landinfos produkter (bl.a. Landinfo 2012). Her går det fram at kvinner generelt er mindre utsatt for overgrep enn menn.

Kvinner som ikke er gift kan imidlertid være mer utsatt for overgrep enn andre i visse situasjoner, som for eksempel hvis en kvinne er i slekt med en opprører (Menneskerettighetsorganisasjon i Nord-Kaukasus, intervju i Vladikavkaz juni 2009). En internasjonal organisasjon i Nord-Kaukasus (intervju, juni 2009) opplyste

³ Salafiretningen innenfor sunniislam er en rendyrket form for islam i motsetning til sufiskolen innenfor sunniislam som majoriteten av befolkningen bekjenner seg til. Tsjetsjenske opprørere bekjenner seg til salafiretningen.

at det videre kan være avgjørende for en kvinnes posisjon at hun har brødre som kan beskytte henne om hun ikke skulle ha en ektemann. Har en kvinne derimot et dårlig rykte, har hun ingen beskyttelse og kan bli offer for arrestasjoner og eventuelt drap. En kvinne kan være utsatt like mye pga. sitt rykte som et eventuelt slektskap med en opprører.

Som et eksempel på hvordan Ramzan Kadyrov er med på å undertrykke kvinner i samfunnet, har mange av Landinfos kilder henvist til en hendelse som fant sted i november 2008. Den 26. november 2008 ble seks kvinner funnet skutt og drept utenfor Groznyj og tre dager senere ble en syvende kvinne funnet drept. President Kadyrov gikk først ut og fordømte drapene, mens han i mars 2009 proklamerte at disse kvinnene hadde dårlig moral og at de rettmessig ble drept av sine mannlige slektninger. Videre uttalte han at kvinnene planla å reise utenlands og jobbe som prostituerte, men at slektingene deres avslørte planene og tok livet av dem. Kadyrov viste til familiens ære da han proklamerte at de rettmessig var blitt drept (Human Rights Watch, intervju i Moskva juni 2009; NGO i Groznyj, intervju juni ; Bakken 2009).⁴

Ifølge Washington Times (Markosian 2012) har likene av dusinvis av unge tsjetsjenske kvinner blitt funnet dumpet i skogen eller forlatt i vegkanten i Groznyj og i nabolandsbyene. Washington Times konkretiserer ikke nærmere når disse drapene skal ha funnet sted. Landinfo har ikke funnet annen informasjon som underbygger at et så stort antall æresdrap har funnet sted, men det gis generelt lite informasjon om æresdrap i det dette er forhold som generelt holdes skjult. Washington Times viser videre til at Kadyrov skal ha uttalt at kvinner er ektefellenes eiendom og at deres viktigste rolle er å føde barn.

En representant for en NGO i Groznyj (intervju, november 2011) opplyste at det ikke eksisterer noen statistikk over æresdrap. Dette er et tema det ikke snakkes om. Organisasjonen kjente imidlertid til et tilfelle av æresdrap og et tilfelle av alvorlige trusler om drap som har skjedd i løpet av de senere år. Det ene tilfellet dreide seg om to parter som hadde seksuell omgang uten å være gift. Dette ble kjent for kvinnens familie og det endte med æresdrap. Ingen ble straffet. Det andre tilfellet omhandlet utroskap som førte til sterke trusler, men hvor æresdrap ble unngått. I tillegg kjente organisasjonen godt til tilfellet med de syv kvinnene omtalt over. Representanten for organisasjonen opplyste at ingen dømmes for æresdrap.

Caucasian Knot (Ibragimov 2011a) har rapportert om flere tilfeller av æresdrap i løpet av 2011. I juni 2011 ble faren til to jenter på 15 og 19 år arrestert av politiet for mistanke om drap på jentene. Jentene ble funnet drept på gårdsplassen der de bodde. Tidligere var det blitt sagt at jentene ble drept fordi de nektet å bli selvmordsbombere. Senere ble drapet ansett som et æresdrap foretatt av faren. Landinfo har ingen ytterligere informasjon om saken.

⁴ Human Rights Watch (som sitert i UD 2010, s. 2) definerer æresdrap på følgende måte:

[...] acts of violence, usually murder, committed by male family members against female family members, who are held to have brought dishonor upon the family. A woman can be targeted by (individuals within) her family for a variety of reasons, including: refusing to enter into an arranged marriage, being the victim of a sexual assault, seeking a divorce – even from an abusive husband – or (allegedly) committing adultery. The mere perception that a woman has behaved in a way that "dishonors" her family is sufficient to trigger an attack on her life.

Caucasian Knot rapporterte i september 2011 om et annet tilfelle av æresdrap (Ibragimov 2011b). En mann fra Kurchaloi-distriktet, sørøst for Groznyj, kom til politiet for å tilstå drapet på en nær kvinnelig slektning pga. hennes umoralske oppførsel. Drapet skal ha skjedd i april samme år og den 21-årige kvinnen var på listen over myndighetenes savnede personer. Det fremgår av artikkelen at utenomrettslige henrettelser av kvinner og jenter som er mistenkt for umoralsk oppførsel og utenomekteskapelige forhold lenge har vært sett på som en akseptabel form for straff i Tsjetsjenia. Ved å drepe en kvinne tatt for umoralsk opptreden kvitter familien seg med skammen. I slike tilfeller arrangeres ingen begravelse og forsvinningen forklares ofte med at hun har reist til slektninger som bor langt av sted. Selv om æresdrap synes å ha tradisjoner i Tsjetsjenia var det ifølge en kilde Caucasian Knot har vært i kontakt med andre måter å straffe utroskap på tidligere. Det vises til at det var strenge krav om bevis for utroskap og selv da var det vanlig med fysisk mishandling og ikke drap. Det vises til dagens praksis hvor det er lite som skal til for at slektninger går til det skritt å foreta drap for å hviske ut skammen.

Hvis en jente ikke er jomfru når hun gifter seg, kan jenta bringes tilbake til sin egen familie. I slike tilfeller kan æresdrap forekomme, ifølge en representant for en NGO i Groznyj (intervju, november 2011). Organisasjonen ga ikke eksempler på konkrete tilfeller der dette har skjedd.

3.4.2 Paintballangrep

Andre hendelser som har vært hyppig kommentert i media er tilfeller av paintballangrep rettet mot tsjetsjenske kvinner sommeren 2010 under feiringen av ramadan (Human Rights Watch 2011; Kaliszewska 2010, s. 92). Flere kvinner uten hodeplagg ble angrepet av tsjetsjenske menn mens de gikk på gaten. Biler med det som antas å være tsjetsjensk politi- og sikkerhetsstyrker passerte kvinnene og skjøt paintballs. Samtidig ble det delt ut løpesedler med advarsler om at hvis kvinnene ikke dekket til håret, ville hardere midler tas i bruk. Politiet og sikkerhetsstyrkene har i ettertid ikke villet kommentere disse hendelsene (Radio Free Europe 2010; Human Rights Watch 2011). Landinfo er ikke kjent med at angrep med paintball har skjedd i løpet av 2011/2012. Kilder Landinfo møtte på tjenestereisen til Nord-Kaukasus i november 2011 opplyste heller ingenting om dette.

4. ENSLIGE KVINNERS POSISJON I SAMFUNNET

Tradisjonelt er familiebåndene sterke, både i Tsjetsjenia og Ingusjetia. Kjernefamilien innbefatter onkler, tanter og søskenbarn. Familien bærer et kollektivt ansvar for hverandre. Søsken står imidlertid tradisjonelt nærmere hverandre enn søskenbarn, og søskenbarn på farens side er nærmere i relasjon enn søskenbarn på morens side (NGO, intervju i Groznyj juni 2009).

Til tross for de generelt nære familiebåndene er det en del kvinner som lever alene, ifølge en representant for en internasjonal organisasjon i Nord-Kaukasus (intervju, juni 2009). Representanten presiserte at kulturen for en utvidet familie eksisterer, men at båndene mellom familiemedlemmene ikke lenger er like sterke. Krigene

befolkningen har opplevd trekkes fram som en forklaring på hvorfor familiebåndene er svekket. Familien som enhet fungerer ikke lenger slik at den tar ansvaret for alle. Ikke alle familier er lenger like mottagelig for å ta seg av enslige familiemedlemmer, dvs. enslige kvinner. Representanten opplyste at hver og en er seg selv nærmest og at det eksisterer en krigstrøtthet i befolkningen. Mange menn har enten reist fra landet, blitt drept eller forsvunnet, og mange kvinner er alene igjen uten nettverk. En NGO i Groznyj trekker også frem endringene i familiestrukturen og opplyser at krigene har svekket familiebåndene og splittet folk. Mange har mistet slektningene sine. Myndighetene kan ikke erstatte mangelen på familierelasjoner, og det etableres ikke mekanismer for støtte (intervju, juni 2009).

President Kadyrov beordret i 2009 at alle barnehjem i Tsjetsjenia skulle stenges og at barna skulle føres tilbake til sine slektninger. Ifølge en representant for en internasjonal organisasjon i Nord-Kaukasus (intervju, juni 2009), var dette utspillet fra Kadyrov et ønske om å vise at familiene er sterke enheter og at de tar vare på sine egne. De færreste ønsket imidlertid å huse slektninger de knapt hadde hatt kontakt med før. Mangel på bolig og penger gjorde det lite populært å få nok en person å forsørge i husholdningen. Kadyrov ønsker å gi inntrykk av at familiebåndene er like sterke som før, men dette er ifølge organisasjonen ikke tilfelle. Det er nå ett barnehjem i drift i Groznyj. Dette er for de barna som ikke har noen slektninger i live.

Flere kilder har opplyst at enslige kvinner i Nord-Kaukasus mangler beskyttelse og er lette å skade. Familien er sterk så lenge den har en mann som overhode. Mange familier er uten menn, og kvinner i slike familier bærer en stor byrde på sine skuldre og er i en sårbar situasjon (Internasjonal organisasjon i Nord-Kaukasus, intervju juni 2009; Human Rights Watch i Moskva, telefonintervju februar 2009).

En representant for en internasjonal organisasjon i Nord-Kaukasus har tidligere vist til en undersøkelse om kjønnsbasert vold i Tsjetsjenia, Ingusjetia og Dagestan, basert på intervjuer med både kvinner og menn. Undersøkelsen viser at det er mangel på organisasjoner som jobber med kvinnerelaterte problemstillinger (e-post, februar 2009).

Den samme undersøkelsen viser at de mest sårbare kvinnene er følgende grupper:

- kvinner uten familie
- fattige kvinner
- kvinner uten arbeid
- kvinner uten utdanning
- “vulgar women”

Samtidig kommer det frem i undersøkelsen at de kvinnene som blir vurdert som minst eksponert for vold er kvinner som har mange brødre, kvinner som har penger og generelt kvinner med ressurser.

Ifølge Human Rights Watch må enslige kvinner som er enker kunne bevise at de har vært gift for at de skal kunne bli sosialt respektert. Hvis ikke, vil de være i en sårbar situasjon og deres status i samfunnet vil være lav (telefonintervju, februar 2009).

En NGO i Groznyj opplyste at svært mange av familiene i Tsjetsjenia er ledet av enslige kvinner. Dette er vanligvis kvinner fra 40 år og oppover. Mennene er døde eller de er på jobb i det øvrige Russland (intervju, juni 2009).

5. VOLD I HJEMMET OG MULIGHET FOR BISTAND

Vold i hjemmet er et stort problem i Russland. I en FN-rapport (UN Committee on the Elimination of Discrimination against Women 2010) uttrykkes sterk bekymring over at vold i hjemmet anses som et privat anliggende og at det forventes at offeret selv skal ordne opp i situasjonen. En særskilt bekymring uttrykkes for kvinnene i Tsjetsjenia med henvisning til de siste 15 års militære operasjoner og økende grad av vold rettet mot kvinner.

I en rapport fra en NGO i Russland (ANNA National Centre for the Prevention of Violence 2010) opplyses det at hvert år blir 14 000 kvinner i Russland drept av sine ektemenn eller andre slektninger. 80 % av den volden som utføres mot kvinner i Russland skjer innenfor familien (UN Commission on Human Rights 2006). Ifølge U.S. Department of State (2012, s. 43) var 34 000 kvinner i Russland offer for vold i hjemmet i løpet av 2011. Det er imidlertid vanskelig å få sikre tall idet det antas at ca. 70 % av vold i hjemmet ikke rapporteres. Det er et generelt problem i Russland at tilfeller av vold i hjemmet ikke blir anmeldt og at sakene i liten grad blir straffeforfulgt. U.S. Department of State (2012, s. 43) skriver at politiet ofte påvirker voldsofre til å ikke levere en anmeldelse. I de tilfellene anmeldelse blir levert, blir majoriteten av sakene henlagt grunnet tekniske forhold, eller anmelderen ble henvist til en forsoningsprosess med ønske om fred i familien. Kvinners tilbakeholdenhet med å anmelde saker har sammenheng med mistillit til politi- og rettsvesen, økonomi, trusler fra ektemannen og det sosiale stigma som er forbundet med å være offer for ektemannens vold. I henhold til Amnesty International (2005, s. 21) anslår politiet og kvinneorganisasjoner at 75–90 % av anmeldelsene om vold blir trukket tilbake før etterforskning er påbegynt. Russland har ingen lovgivning som spesielt gjelder vold i hjemmet.

Ifølge en representant for en internasjonal organisasjon i Nord-Kaukasus viser undersøkelsen om kjønnsbasert vold i Tsjetsjenia, Ingusjetia og Dagestan hvor både kvinner og menn ble intervjuet (se også kapittel 4) at vold utført av ektefelle/samboer er den vanligste formen for vold. Deretter følger bruderov. Den samme undersøkelsen viser at majoriteten av de kvinnene som har blitt intervjuet mener at kvinner i de fleste tilfeller ikke vil anmelde vold fra ektefelle/samboer av frykt for skilsmisse og for å miste barna. Det kom videre frem av intervjuene at mannen svært sjelden blir holdt ansvarlig for å ha utøvd vold mot ektefellen, med mindre ektemannens familie insisterer. Intervjuene med mennene viste at hvis en kvinne anmelder ektemannen, risikerer hun å miste barna (e-post, februar 2009).

En representant for en internasjonal organisasjon i Nord-Kaukasus (e-post, februar 2009) opplyste at hun personlig ikke kjenner til at kvinner har fått brakt saker som omhandler vold opp for rettsapparatet i Tsjetsjenia eller andre steder i Nord-Kaukasus. Representanten viste til sovjettiden da kvinner var beskyttet av lovverket,

i tillegg til at det fantes institusjoner som for eksempel kommunistpartiet som tok seg av problemer knyttet til familielivet. Vold mot kvinner vies i dag langt mindre oppmerksomhet og kvinnene lider mer enn tidligere. Kvinner er heller ikke bevisst sine rettigheter.

Den samme internasjonale organisasjon uttalte i et intervju i juni 2009 at det skal veldig mye til for at en kvinne ville anmelde et forhold om vold i hjemmet. Dette er et tabubelagt område og opplysningene rundt et slikt forhold ville vært forbeholdt familien. Representanten uttaler at den vanligste innstillingen blant folk er at de fleste har så mange problemer at denne typen problem aldri ville blitt tatt alvorlig. Hvis en kvinne i det hele tatt skulle gå til anmeldelse av denne typen forhold, ville hun bli avvist med at det finnes verre problemer. Kilden mener politiet ville ha sabotert hele saken.

Videre opplyste representanten at en kvinne i Tsjetsjenia ikke ville ha anmeldt et forhold selv om hun har rett til å gjøre det. Familien ville uansett ha stoppet henne og funnet måter å forhindre at saken ble kjent. Denne informasjonen bekreftes av en NGO i Moskva (intervju, november 2011). Det er svært få kvinner som anmelder overgrep. I slike situasjoner er det familien som skal ordne opp i konflikten, og ikke politiet.

Representanten presiserte nærmere at hvis en kvinne virkelig hadde anmeldt et forhold, så ville politiet uansett ikke ha foretatt seg noe. Heller ikke for en russisk kvinne ville et slikt forhold ha vært enkelt å anmelde, men langt verre for en tsjetsjensk eller ingusjisk kvinne (intervju, juni 2009).

En NGO i Groznyj opplyste at dersom en kvinne kontakter politiet pga. vold i hjemmet, vil ektemannen presse henne til å skille seg. Det er imidlertid svært sjelden at en kvinne vil kontakte politiet i slike situasjoner. Organisasjonen opplyste videre at kvinner ikke har noen reell mulighet til å henvende seg til myndighetene ved vold i hjemmet. Samfunnet i Tsjetsjenia og i Ingusjetia hindrer dette. Den samme NGOen fremhevet at bildet i Nord-Kaukasus likevel ikke er helsvart. Det finnes kvinner som forsøker å forbedre sin situasjon gjennom utdanning, økonomi og arbeid (intervju, juni 2009).

Ifølge ovennevnte organisasjon finnes det ikke krisesentre for kvinner i Tsjetsjenia. Dersom slike sentre hadde eksistert, så ville det uansett ha vært svært dårlig ansett for en kvinne å oppsøke et slikt sted. NGOen gir imidlertid psykologisk og juridisk hjelp til kvinner sammen med en annen NGO. Dersom en kvinne har en sterk familie og slekt, kan disse brukes ved en konflikt. Kvinnens familie vil da forhandle med mannens familie og forhåpentligvis finne en løsning på problemene (intervju, juni 2009).

5.1 VOLDTEKT

Voldtekt er et skambelagt tema det ikke snakkes om i Tsjetsjenia. En kvinne som har vært utsatt for voldtekt vil bli stigmatisert og havne på utsiden av samfunnet dersom voldtekten skulle bli kjent. Utsettes en kvinne i Tsjetsjenia for voldtekt, vil hun mest sannsynlig ikke få noen som helst hjelp, ifølge en representant for en internasjonal organisasjon i Nord-Kaukasus (intervju, juni 2009). Kvinnen vil alltid tape i en slik situasjon, og det er ikke uvanlig at en kvinne som har blitt voldtatt sendes bort. Familien blir som regel også stigmatisert og isolert hvis en slik hendelse skulle bli

kjent. Det er noe mer åpenhet rundt voldtekt av mindreårige. En mindreårig blir ikke mistenkeliggjort på samme måte som en voksen kvinne og dermed havner heller ikke familien i en tilsvarende skambelagt situasjon.

6. GIFTERMÅL OG SKILSMISSE

6.1 ALDERSGRENSE

Den generelle aldersgrensen for inngåelse av ekteskap i Tsjetsjenia, som i Russland for øvrig, er 18 år. Personer som har fylt 16 år, kan inngå ekteskap dersom det er gode grunner for å gjøre det og lokale myndigheter gir tillatelse. I helt spesielle tilfeller kan de lokale myndighetene i Tsjetsjenia gi tillatelse til inngåelse av ekteskap for personer som har fylt 14 år. I det siste tilfellet vil myndighetene som regel kreve samtykke fra foreldrene. Eksempler på slike spesielle tilfeller kan være at jenta er gravid (Landinfo 2008).

Ifølge Kaliszewska (2010) er det relativt vanlig at jenter i Tsjetsjenia gifter seg i 15–16 års alder. Den gjennomsnittlige alderen for giftermål for jenter fra Nord-Kaukasus er imidlertid 19–20 år. Jenter som er eldre enn 25 blir utsatt for hardt giftepress i familien. Giftermål mellom søskenbarn og tremenninger er vanlig i Dagestan, men ikke i Tsjetsjenia og Ingusjetia. Der er ekteskap mellom slektninger ikke vel ansett.

6.2 REGISTRERT EKTESKAP

Ekteskap er den eneste juridiske samlivsform i Russland og er regulert ved lov. Samboerskap eksisterer i praksis og er jevnt over akseptert, men har ingen betydning juridisk sett (Diplomatkilde, e-post august 2008). Inngåelse av ekteskap skjer ved registrering hos ZAGS (Bureau of Acts of Civil Status). ZAGS er et statlig organ for registrering av sivilstand. ZAGS registrerer også blant annet fødsel, dødsfall og adopsjon (Landinfo 2008).

Det er mange i Tsjetsjenia som registrerer ekteskapet. Spesielt på landsbygda er dette vanlig.

For å inngå ekteskap må partene legge fram en helseattest på at de ikke har tuberkulose eller hiv/aids. Dette er ikke et krav etter russisk lovgivning, men er et krav i Tsjetsjenia. En medisinsk test koster 1800 RUB. Pengene må betales før testen tas. 800 RUB er laveste trygdesats for de som ikke har jobb. Mange har derfor ikke råd til en slik helsetest (Internasjonal humanitær organisasjon, intervju i Groznyj november 2011).

6.3 MUSLIMSK EKTESKAP

I Tsjetsjenia er det svært vanlig å gifte seg på muslimsk vis, dvs. å bli viet av en imam. Dette ekteskapet er ikke gyldig etter russisk lov siden ekteskapet ikke er foretatt hos statlig vigselmann, og heller ikke blitt registrert hos ZAGS. For å bli formelt gift må partene gå til et statlig vigselkontor. De fleste velger å først gifte seg på muslimsk vis hos en imam, for etterpå å få ekteskapet registrert hos en statlig vigselmann og bli formelt gift. Det er ifølge en internasjonal

menneskerettighetsorganisasjon i Moskva mulig å få ekteskapet registrert etter å ha blitt viet av en imam, selv om kun den ene parten går til ZAGS for å få ekteskapet registrert. En slik handling vil koste 200–500 USD, avhengig av forholdene i den enkelte saken (e-post, februar 2007).

En internasjonal organisasjon i Nord-Kaukasus opplyser at en imam kan vie et par selv om brudgommen ikke er tilstede. Ved fravær er det vanligvis brudgommen som er fraværende. Ifølge sharialovgivning må kvinnen være til stede ved ekteskapsinngåelse. Representanten opplyser videre at det er svært vanlig i Tsjetsjenia at et ektepar kun har blitt viet av en imam og at de ikke har fått ekteskapet lovlig registrert. Registreringen skjer først hvis det er behov for å få det gjort. Mange ønsker å få ekteskapet registrert når de får barn (e-post, mai 2009).

Ifølge adat må en etnisk tsjetsjensk kvinne gifte seg med en etnisk tsjetsjensk mann. En tsjetsjensk kvinne må gifte seg med en muslim. Ekteskap mellom en etnisk tsjetsjensk kvinne og en etnisk ingusjisk mann er ikke helt uvanlig da begge er muslimer og etnisk sett står hverandre svært nær. Ekteskap mellom en etnisk tsjetsjensk kvinne og en etnisk russer er i dag høyst uvanlig og blir fordømt av omgivelsene. En etnisk tsjetsjensk mann står noe friere til å gifte seg med en ikke-muslim. Her betyr religionen mindre, men kvinnen kan ikke være ateist. Men også etnisk tsjetsjenske menn holder seg stort sett til “sine egne” (Landinfo 2008).⁵

Det er mange ekteskap i Nord-Kaukasus som ikke er registrert hos ZAGS. Det å registrere ekteskapet hos ZAGS blir ofte sett på som en brysom affære og gjør også at skilsmisse blir mer problematisk (Kaliszewska 2010).

6.4 BRUDEROV

Bruderov er en gammel skikk som har vært praktisert i Ingusjetia og i Tsjetsjenia, og som fortsatt delvis praktiseres, men i mindre grad enn tidligere. Bruderov er en del av adat og ikke en del av sharia (Kaliszewska 2010).

Bruderov går ut på at en mann og hans medhjelpere kidnapper en kvinne i den hensikt at hun skal gifte seg med ham. En vanlig måte å arrangere bruderov på er at kvinnen blir tvunget inn i en bil og kjørt av sted av brudgommens hjelpere. Deretter blir kvinnen (den vordende brud) brakt til brudgommens slektninger eller venner. Her blir hun forsøkt overtalt, evt. tvunget, til å gi sitt samtykke til å gifte seg. En delegasjon av eldre folk oppsøker kvinnens foreldre og forsøker å formalisere en slags avtale (Vazayeva 2005). Dersom kvinnen ikke klarer å rømme, eller blir frigitt innen neste morgen, synes sjansene til å unngå å bli tvangsgiftet å være små. Grunnen til dette er at dersom en ugift kvinne tilbringer natten i en manns hus, regnes hun som hans hustru (Armstrong 2008). Ifølge en NGO i Groznyj (intervju, november 2011) vil det være svært vanskelig for en kvinne, som har blitt brudekidnappet og tilbrakt natten i en manns hus, å nekte ekteskap og senere gifte seg med en annen. Hennes familie vil kunne ta henne tilbake til sitt hus, men det vil lett kunne bli et oppgjør mellom jentas og guttens familie. Hvis jenta rømmer med en gang og ikke tilbringer natten hos gutten (vordende brudgom) vil det ikke bringe samme skam over familien.

⁵ Om bryllupsritualer, se Landinfo 2008.

Human Rights Watch (e-post, februar 2009) opplyser at bruderov ikke alltid skjer ved tvang. Svært ofte foregår bruderov i de tilfellene hvor både kvinnen og mannen ønsker ekteskap og hvor de respektive familiene er imot giftermålet. Bruderovet "arrangeres" dermed av de to partene selv og skjer ikke mot brudens vilje, men som en symbolsk kidnapping. Mange kilder (bl.a. Kaliszewska 2010) hevder at bruderov kan være en del av en felles avtale mellom partene for å unngå utgifter til en stor bryllupsfest i det mange ikke arrangerer bryllupsfest når ekteskapet er inngått som følge av en brudekidnapping. Bryllupsfestene i Tsjetsjenia har en tendens til å være mer beskjedne enn i Dagestan, ifølge Kaliszewska (2010), men også i Tsjetsjenia er det ofte store bryllupsfester for hele familien og landsbyen.

I de tilfellene der kvinnen ikke selv ønsker ekteskap, kan det være brudgommens familie som står bak arrangementen av bruderovet. Hvis en kvinne er imot ekteskapet, kan vordende ektemanns familie kidnappe henne og overtale hennes familie til å gå med på ekteskapet. Ofte skjer dette ved å betale brudens familie eller via rådslagning av eldre personer. Situasjonen løses internt. Får ektemannens familie sin vilje igjennom, tvinges bruden til ekteskap via brudekidnapping. Brudekidnapping ender vanligvis med at kvinnen gifter seg med mannen fordi hun ikke har noe valg (Internasjonal organisasjon i Nord-Kaukasus, e-post, februar 2009; intervju, juni 2009).

Jane Armstrong skriver i 2008 at det ikke finnes pålitelig statistikk over antall brudekidnappinger i Ingusjetia og Tsjetsjenia, men det antas at omtrent halvparten av alle giftermål starter med bruderov.

En NGO i Groznyj, som gir psykologisk og juridisk hjelp til kvinner, opplyste i 2009 at av 200 henvendelser som organisasjonen mottok året 2008/2009, gjaldt 41 saker tvangsgifte og bruderov. Organisasjonen opplyste at brudekidnapping kan føre til svært farlige situasjoner hvis kvinnen nekter å gifte seg og drar hjem til sin egen familie. Er "brudgommen" ansatt i et sikkerhetsorgan blir situasjonen ekstra tilspisset. Organisasjonen fortalte om tilfeller der flere involverte har vært ansatt i sikkerhetsorganer og forholdet har endt med drap på begge sider. Ved en slik konflikt presses kvinnen med drap på sine slektninger dersom hun ikke samtykker til ekteskap. Det ender da ofte med at kvinnen ofrer seg. Slike ekstreme tilfeller forekommer imidlertid sjelden.

Ovennevnte organisasjon opplyste at de ikke er kjent med at det å rømme fra en situasjon med brudekidnapping kan føre til æresdrap (intervju, november 2011).

I 2010 fattet president Ramzan Kadyrov en resolusjon om at brudekidnapping ikke lenger er lovlig (NGO i Groznyj, intervju, november 2011). Grunnet denne resolusjonen har det vært færre tilfeller av brudekidnapping det siste året. Det forekommer imidlertid fortsatt brudekidnappinger i Tsjetsjenia, men de skjer nå mer i det skjulte. Organisasjonen viste til et konkret tilfelle hvor en svært ung jente ble kidnappet. Ifølge NGOen settes jentenes familier under stort press i slike situasjoner.

6.4.1 Anmeldelse av bruderov

Formelt sett er bruderov straffbart. Den føderale straffelovens paragraf 126 setter en straff opp til åtte (ti) år for bruderov. Samtidig sier straffeloven at dersom kidnapperen frivillig løslater kvinnen, og han ikke har begått andre kriminelle handlinger, vil han ikke bli straffeforfulgt (Criminal Code 1996).

I praksis har brudekidnappere ikke blitt straffet etter loven. En representant for en internasjonal organisasjon i Nord-Kaukasus opplyste i en e-post i februar 2009 at politiet aldri eller svært sjeldent kontaktes i saker som gjelder bruderov eller tvangsgifte. Slike forhold er familieanliggende. Hvis det skulle være slik at saken har blitt til en offentlig sak, kan offeret kontakte politiet. Den samme kilden mente at politiets etterforskning vil være svært overfladisk og motparten kan få saken avsluttet via bestikkelser. Med Ramzan Kadyorovs resolusjon av 2010 vil denne situasjonen muligens være noe endret og det kan bli enklere å melde ifra til myndighetene i slike tilfeller (NGO i Groznyj, intervju november 2011; Human Rights Watch, intervju i Moskva november 2011). Human Rights Watch opplyste at selv om en kvinne skulle få medhold i rettsystemet etter å ha brakt en sak om brudekidnapping inn for rettsapparatet, vil hun uansett ha vanskeligheter med å gifte seg med en annen etterpå.

6.5 TVANGSEKTESKAP

Tvangsekteskap uten et forutgående bruderov forekommer. Tvangsekteskap arrangeres vanligvis av foreldre og slektninger til både brud og brudgom, men først og fremst av brudens familie. Kvinnen (den vordende brud) er under sterk påvirkning fra sine foreldre. Foreldrene bestemmer og kvinnen må adlyde dem. Det kan også være tilfeller der det er ektemannens foreldre og hans familie som står bak. Tvangsekteskap forekommer hyppigere blant de med lavere utdannelse, men forekommer både i byene og i landsbyene. Mange fra landsbygda har flyttet inn til Groznyj den senere tid og Groznyjs befolkning er derfor endret. Mange av de urbane velutdannede forlot Groznyj for flere år tilbake (Internasjonal organisasjon i Nord-Kaukasus, e-post februar 2009).

Det er glidende overgang mellom tvangsekteskap og arrangert ekteskap. Vanligvis blir familiene enige om inngåelse av ekteskap og de to unge er mer eller mindre involvert.

6.6 POLYGAMI

Ifølge Iwona Kaliszewska (2010, s. 102) er polygami ikke et veldig gammelt fenomen i Tsjetsjenia. Kaliszewska viser til at polygami ble utbredt først med deportasjonen av det tsjetsjenske og ingusjiske folk til Sentral-Asia i 1944. Det ble sagt at mennene ble oppfordret til å gifte seg med så mange kvinner som mulig slik at nasjonen kunne overleve.

Opprinnelig var polygami forbeholdt velstående menn som hadde råd til å forsørge flere ektefeller. Mange menn fra Kaukasus har en ektefelle på hjemstedet og en annen på det stedet han jobber, som ofte er i en annen del av Russland. Ifølge Kaliszewska vet disse kvinnene vanligvis ikke om hverandre. Det å være utro for en mann er generelt godtatt av samfunnet i Nord-Kaukasus, til og med av kvinnene.

Ifølge Human Rights Watch er polygami sosialt akseptert i Tsjetsjenia (telefonintervju, februar 2009; intervju i Moskva, november 2011). Ramzan Kadyrov oppfordrer den tsjetsjenske befolkningen til å praktisere polygami. Det er langt færre menn enn kvinner i befolkningen, og Kadyrov hevder at polygami løser dette problemet. Kadyrov mener at menn kan ha opptil fire ektefeller. Kadyrov oppfordrer særlig politi- og sikkerhetsstyrkene til å ha flere ektefeller. Polygami praktiseres i byene, så vel som på landsbygda. De som har posisjonen "second wife" er ifølge

Human Rights Watch i en svært sårbar situasjon. Blir de kastet ut av ekteskapet, står de totalt uten rettigheter. De har ingen rettigheter ved eiendomsfordeling og blir ofte stående på bar bakke. Kvinner i Tsjetsjenia er generelt ikke for polygami (Kaliszewska 2010), men polygami gir muligheter til kvinner som ellers ikke ville ha inngått ekteskap, så holdningene er noe blandet. Dette er av stor betydning i et samfunn hvor det å ha en ektemann blir sett på som så betydningsfullt.

6.7 SKILSMISSE

Kaliszewska (2010) viser til at det ikke eksisterer statistiske data over skilsmisser i Nord-Kaukasus, siden mange av ekteskapene ikke er registrert via ZAGS.

De data som imidlertid finnes, viser at skilsmisseprosenten i Tsjetsjenia er svært lav sammenlignet med øvrige Russland. I 2007 ble det inngått 14 386 registrerte ekteskap. Samme år ble det registrert 626 skilsmisser. Skilsmisseraten i Tsjetsjenia er 0,5 pr. 1000 innbygger. I Russland totalt er skilsmissetallet 543 av 1000 ekteskap, over 50 % (GKS u.å.).

De som skiller seg gjør det vanligvis i løpet av første ekteskapsår.

Generell oppfatning av det lave skilsmissetallet er vekten på det tradisjonelle familiemønsteret i det tsjetsjenske samfunnet. Tilsvarende familieverdier finnes i Ingusjetia og i Dagestan.

En representant for en internasjonal organisasjon i Nord-Kaukasus opplyste at kvinner som er skilt har vanskeligheter med å bli gift på nytt. Kilden bruker uttrykket om at kvinnen er “merket”. Mange menn ønsker ikke å gifte seg med en kvinne som har vært gift tidligere. Spesielt hvis kvinnen har barna boende hos seg, vil det være så og si umulig å gifte seg på nytt. En skilt kvinne uten barn vil lettere kunne gifte seg på nytt (intervju, juni 2009). Kaliszewska (2010, s. 103) hevder imidlertid at også skilte kvinner gis anledning til å gifte seg på nytt, men at dette innebærer at også ektemannen er skilt fra før. Det er svært sjeldent at en familie vil gi en skilt datter anledning til å gifte seg med en gutt som ikke er skilt.

Ifølge Kaliszewska (side 104) har skilte kvinner en spesiell posisjon i Nord-Kaukasus. En skilt kvinne flytter vanligvis tilbake til sin familie etter en skilsmisse. En skilt kvinne har, ifølge Kaliszewska, en frihet som ikke andre kvinner har, også på det seksuelle området.

På Landinfos reise til Tsjetsjenia i november 2011 møtte Landinfo flere skilte tsjetsjenske kvinner som jobbet for en utenlandsk NGO. Ingen av de kvinnene Landinfo snakket med ga uttrykk for at skilte kvinner ikke får jobb. Hvorvidt situasjonen var spesiell siden de jobbet for en utenlandsk NGO kan imidlertid være mulig.

7. BARNEFORDELING ETTER SKILSMISSE OG DØD

Tradisjonelt har det vært mannen som etter en skilsmisse har fått den daglige omsorgen for barna (Armstrong 2008). Ifølge adat skal barna bo hos farens familie (Internasjonal humanitær organisasjon, intervju i Groznyj november 2011).

Ulike kilder opplyser imidlertid noe forskjellig om hvordan barnefordelingen i praksis er etter en skilsmisse. En internasjonal humanitær organisasjon i Groznyj (intervju, november 2011) opplyste at det er individuelt hvordan barnefordelingen etter en skilsmisse løses og at det finnes flere tilfeller der barna blir boende hos moren, selv om de ifølge adat skal bo hos faren.

Ifølge Kaliszewska (2010, s. 104) blir barna boende hos moren i en periode etter skilsmissen hvis barna er små. Senere blir de overlatt til faren. Moren gis anledning til å besøke dem. Hvis barna av en eller annen grunn har blitt værende hos moren og hun gifter seg på nytt, vil barna bli tatt hånd om av faren.

En representant for en internasjonal organisasjon i Nord-Kaukasus opplyste at barna vanligvis blir værende hos faren og hans familie etter en skilsmisse. Representanten viste til at spesielt i Tsjetsjenia er det strengt bestemt at barna skal bli boende hos faren, og eventuell stemor, etter en skilsmisse. I Ingusjetia er det imidlertid flere eksempler på at barna blir boende hos moren, også etter en skilsmisse. Kvinnen vil da normalt ikke gifte seg på nytt (intervju, juni 2009).

Det vanlige mønstret for barnefordeling i Tsjetsjenia er at barna blir værende hos faren. Det er svært sjeldent at en kvinne har midler til å beholde barna hos seg. Noen går rettens vei og forsøker å få foreldreansvaret gjennom en rettsprosess, men kvinnene vinner ikke fram. I prinsippet kan kvinnen få medhold i retten. Hvis kvinnen skal vinne fram må hun ha hjelp fra sine foreldre og familie. I praksis skjer det ikke at kvinnen får beholde barna når hun går rettens vei (NGO i Groznyj, intervju november 2011; Human Rights Watch, intervju i Moskva november 2011). I noen få saker kan det komme til enighet mellom de tidligere ektefellene slik at kvinnen kan få ha regelmessig kontakt med barna. Dette skjer imidlertid kun i et fåtall saker.

I tilfeller der det ikke er besteforeldre på farens side og faren ikke er egnet til å ta seg av barna, kan barna bli værende hos moren (Internasjonal humanitær organisasjon, intervju i Groznyj november 2011). Hovedansvaret for barna ligger likevel hos farens familie. Hvis barnet gjør noe galt, så ligger ansvaret hos faren selv om barnet bor hos moren.

En NGO med kontor i Moskva opplyst overfor Landinfo at situasjonen i Tsjetsjenia ikke er svart/hvit i spørsmålet om barnefordeling. Organisasjonen presiserte at det finnes unntak fra regelen om at barna alltid forblir hos faren etter skilsmisse. Kvinnen kan gå rettens vei og har hun en familie som hjelper henne kan hun vinne fram. Men er det slik at mannen virkelig insisterer på å beholde barna, så får han foreldreretten (intervju i Moskva, november 2011). I de tilfellene kvinnen må gi fra seg barna til ektefellens familie, returnerer kvinnen tilbake til sine slektninger.

Den ovennevnte NGOen opplyste videre at enker med barn har høyere status enn skilte kvinner i Tsjetsjenia og Ingusjetia. En enke blir straks spurt av slektningene om hun vil bli hos barna, eller om hun vil begynne på nytt. En skilt kvinne returnerer straks til slektningene.

Hvis faren i en familie dør er det ikke uvanlig at barna blir boende sammen med moren. Er moren ung, kan imidlertid mannens foreldre ta over barna slik at moren kan ha en sjanse til å gifte seg på nytt. Hvis moren blir boende hos svigerforeldrene forventes hun å ære ektemannens minne og ikke gifte seg på nytt. Det er ikke noe forbud mot å gifte seg på nytt, men hun vil da vanligvis miste kontakten med barna.

Det ble vist til en sak der en ung enke brakte en sak om barnefordeling inn for rettsapparatet. Enken fikk medhold i retten om å få omsorgen for barna. Hun fikk også beholde leiligheten. Andre saker skal ikke ha ført fram i rettsapparatet (NGO i Groznyj, november 2011).

8. REFERANSER

8.1 SKRIFTLIGE KILDER

- Abubakarov, S. (2007, 21. november). Teachers and girl-students without headscarves are expelled from Chechen higher schools. *Caucasian Knot*. Tilgjengelig fra <http://www.eng.kavkaz-uzel.ru/articles/6671> [lastet ned 26. juni 2012]
- Amnesty International (2005, 14. desember). *Nowhere to turn to. Violence against woman in the family*. London: Amnesty International. Tilgjengelig fra <http://www.amnesty.org/en/library/asset/EUR46/056/2005/en/cd2318aa-d47e-11dd-8743-d305bea2b2c7/eur460562005en.html> [lastet ned 26. juni 2012]
- Anna National Centre for the Prevention of Violence (2010, juli). *Violence against women in the Russian Federation. Alternative Report to the United Nations Committee on the Elimination of Discrimination Against Women*. [s.l.]: ANNA National Centre for the Prevention of Violence. Tilgjengelig fra http://www2.ohchr.org/english/bodies/cedaw/docs/ngos/ANNANCPV_RussianFederation46.pdf [lastet ned 12. juli 2012]
- Armstrong, J. (2008, 26. april). Rage or Romance? *Globe and mail update*. [Artikkelen er ikke lenger tilgjengelig på Internett]
- Bakken, A. (2009, 8. mars). Aksepterer æresdrap. *Aftenposten*. Tilgjengelig fra <http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/article2965694.ece> [lastet ned 26. juni 2012]
- Berry, L. (2009, 2. mars). Chechen leader imposes strict Islamic code. *International Herald Tribune*. Tilgjengelig fra http://www.nytimes.com/2009/03/02/world/europe/02iht-chechen.4.20541553.html?_r=1 [lastet ned 26. juni 2012]
- [Criminal Code] (1996, 13. juni). *The Criminal Code of the Russian Federation No. 63-FZ of June 13, 1996*. Moskva: Statsdumaen. Tilgjengelig fra <https://www.unodc.org/tldb/showDocument.do?documentUid=8546> [lastet ned 26. juni 2012]
- GKS, dvs. Federal'naja Sluzjba Gosudarstvennoj Statistiki [Den føderale tjenesten for statlig statistikk] (u.å.). *1.12. Braki i razvody po subbektam Rossijskoj Federatsii [Ekteskap og skilsmisser fordelt på regioner i Den russiske føderasjon]*. Moskva: GKS. Tilgjengelig fra http://www.gks.ru/bgd/regl/B08_69/IssWWW.exe/Stg/01-12.htm [lastet ned 26. juni 2012]

- Human Rights Watch (2011, 10.mars). “*You Dress According to Their Rules*” *Enforcement of an Islamic Dress Code for Women in Chechnya*. New York: Human Rights Watch. Tilgjengelig via Ecoi http://www.ecoi.net/file_upload/1788_1299843133_you-dress-according.pdf [lastet ned 26. juni 2012]
- Ibragimov, M. (2011a, 29. juni.) A father of two girls detained in Chechnya for suspicion of their murder. *Caucasian Knot*. Tilgjengelig fra <http://www.eng.kavkaz-uzel.ru/articles/17602/> [lastet ned 18. juni 2012]
- Ibragimov, M. (2011b, 19.september). In Chechnya, local resident confesses of murdering his female relative. *Caucasian Knot*. Tilgjengelig fra <http://www.eng.kavkaz-uzel.ru/articles/18419/> [lastet ned 18. juni 2012]
- Kaliszewska, I. (2010, desember). *Everyday Life in North Caucasus*. Warszawa: COI Unit of the office for foreigners. Tilgjengelig fra http://www.udsc.gov.pl/files/WIKP/info_pdf/Binder1_Kaukaz_ang.pdf [lastet ned 11. juli 2012]
- Khalmukhamedov, A. (2000). How to return to normality in Chechnya. I: Jonson, L. & Esenov, M. (Red.), *Chechnya: The International Community and Strategies for Peace and Stability*. Stockholm: CA&CC Press. Tilgjengelig fra <http://www.ca-c.org/dataeng/bk02.03.khalm.shtml> [lastet ned 26. juni 2012]
- Landinfo (2008, 1. oktober). *Tsjetsjenia – ekteskap og kvinnens stilling*. Oslo: Landinfo.
Kun internt tilgjengelig i Landdatabasen under Russland/Kvinner og barn.
- Landinfo (2012, 21. mai). *Situasjonen for tsjetsjenske opprøreres familiemedlemmer*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra http://www.landinfo.no/asset/2079/1/2079_1.pdf [lastet ned 25. juni 2012]
- Laurén, A-L. (2009). *I bergen finns inga herrar. Om Kaukasien och dess folk*. Helsingfors: Søderstrøms.
- Markosian, D. (2012, 29. april). Chechen women in mortal fear as president backs Islamic honor killings. *Washington Times*. Tilgjengelig fra <http://www.washingtontimes.com/news/2012/apr/29/chechen-women-in-mortal-fear-as-president-backs-ho/> [lastet ned 18. juni 2012]
- Radio Free Europe (2010, 18. juni). Paintball Attacks on Chechen Women Prompt Outrage. *Radio Free Europe*. Tilgjengelig fra http://www.rferl.org/content/Paintball_Attacks_On_Chechen_Women_Prompt_Outrage/2076078.html [lastet ned 18. juni 2012]
- Souleimanov, E. (2003, 25.mai). Chechen Society and Mentality. *Prague Watchdog*. Tilgjengelig fra <http://www.watchdog.cz/index.php?show=000000-000015-000006-000006&lang=1&bold=chechen%20society%20and%20mentality> [lastet ned 26. juni 2012]
- U.S. Department of State (2012, 24.mai). *Country Report on Human rights Practices – 2008. Russia*. Washington, DC: U.S. Department of State.

Tilgjengelig fra <http://www.state.gov/documents/organization/186609.pdf> [lastet ned 11. juli 2012]

- UD (2009). *Jordan, Irak, Syria og Libanon. Sammenlignende rapport om æresdrap*. Oslo: UD.
Kun internt tilgjengelig i Landdatabasen under Libanon/Kvinner og barn.
- UN Commission on Human Rights (2006, 26. januar). *Integration of the human rights of women and a gender perspective: violence against women. Report of the special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences, Vakin Ertürk*. Geneve: UN Commission on Human Rights. Tilgjengelig fra <http://www.ohchr.org/EN/countries/ENACARegion/Pages/RUIndex.aspx> [lastet ned 12. juli 2012]
- UN Committee on the Elimination of Discrimination against Women (2010, 16. august). *Concluding observations of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women. Russian Federation*. Geneve: UN CEDAW. Tilgjengelig fra <http://www.ohchr.org/EN/countries/ENACARegion/Pages/RUIndex.aspx> [lastet ned 12. juli 2012]
- Vazayeva, A. (2005, 21. februar). Chechen bride snatching on the rise. *IWPR*. Tilgjengelig fra <http://iwpr.net/report-news/chechen-bride-snatching-rise> [lastet ned 26. juni 2012]
- Wikipedia. *Salafisme* (sist endret 27. juni 2012). Tilgjengelig fra <http://da.wikipedia.org/wiki/Salafisme> [lastet ned 10. juli 2012]

8.2 MUNTlige KILDER

- Diplomatkilde. E-post august 2008.
- Human Rights Watch i Moskva. Telefonintervju februar 2009, e-post februar 2009 og intervju i Moskva november 2011.
- Internasjonal humanitær organisasjon i Groznyj. Intervju november 2011.
- Internasjonal humanitær organisasjon i Vladikavkaz. Intervju juni 2009.
- Internasjonal menneskerettighetsorganisasjon i Moskva. E-post 2007.
- Internasjonal organisasjon i Nord-Kaukasus. E-post februar 2009, e-post mai 2009 og intervju i Nord-Kaukasus juni 2009.
- Menneskerettighetsorganisasjon i Nord-Kaukasus. Intervju i Vladikavkaz juni 2009.
- NGO i Groznyj. Intervju juni 2009 og november 2011.
Organisasjonen jobber med beskyttelse av kvinners rettigheter gjennom psykologisk og juridisk rådgivning.
- NGO i Moskva. Intervju november 2011.

Organisasjonen driver medisinske prosjekter i Tsjetsjenia og representanten for organisasjonen har gjennom mange års arbeid god innsikt i spørsmål angående helse- og familieforhold i Tsjetsjenia.

- Velinformert kilde. E-post 7. juni 2010 og april 2011.

Kilden er selv fra Nord-Kaukasus og har bodd i området hele livet. Kilden er således godt orientert om forholdene. Kilden har i mange år jobbet for en internasjonal organisasjon.